

Ірина ГОЛУБОВСЬКА

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
 вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
 Електронна пошта: igolubovska777@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1870-4914>

ІНАВГУРАЦІЙНА ПРОМОВА ПРЕЗИДЕНТА ЯК ДИСКУРСИВНЕ ВТІЛЕННЯ ЦІННІСНИХ СОЦІАЛЬНО- ПОЛІТИЧНИХ ІДЕОЛОГЕМ

У межах пропонованої статті увагу зосереджено на політичному дискурсі як засобі актуалізації та поширення певної системи ідеологем правлячої еліти, які задають соціально-етичні та ціннісні параметри життя суспільства в цілому. Будучи ефективним інструментом політичної комунікації, політичний дискурс потужно впливає на когнітивно-ціннісні установки електорату, формує суспільну думку, задає рамки сприйняття подій і фактів у пропонованій аксіосистемі. Серед інших жанрів політичного дискурсу інавгураційна промова становить особливий інтерес з огляду на насиченість ціннісними ідеологемами, які пропонує той чи той президент, обіймаючи свою посаду. У проаналізованих інавгураційних промовах президентів Д. Трампа, Е. Макрона та В. Зеленського розглянуто особливості вербалізації та прагматичного потенціалу дискурсивного розгортання в тексті національно-культурних, соціально-політичних та духовно-етичних цінностей, притаманних американцям, французам і українцям. На основі розробленої авторкою в 2017 р. методики когнітивно-прагматичного моделювання інавгураційної промови було встановлено, що в інавгураційних промовах трьох президентів актуалізовані як спільні, так і відмінні цінності. З-поміж спільних — фр. «l'égalité», англ. «equality / equalitarism», укр. «рівність / справедливість». Мегацінністю трьох промов можна вважати «відповідальність», яка набуває різних осмислень у рамках промов президентів різних країн: у промові Д. Трампа це «відповідальність США за майбутнє світу», в Е. Макрона — «відповідальність Франції перед Європою за майбутнє», а у В. Зеленського — «відповідальність кожного за долю України».

Таку цінність, як «набуття українцями європейської ментальності», можна вважати національно специфічною і такою, що фактично вперше була заявлена в інавгураційній промові В. Зеленського.

Ключові слова: інавгураційна промова, цінність, ідеологема, когнітивно-прагматичне моделювання, комунікативна тактика, лінгвокультура, зіставлення.

Терміносполучення «політичний дискурс», «політична комунікація», «політичні концепти» в наш бурхливий час кліматичних, технологічних економічних, соціально-політичних та філософсько-ідеологічних змін, коли зазнає

Цитування: Голубовська О. Інавгураційна промова президента як дискурсивне втілення ціннісних соціально-політичних ідеологем. Мовознавство. 2024. № 3. С. 75–86. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-336-2024-3-005>

Citation: Holubovska I. (2024). Inavhuratsiina promova prezydenta yak dyskursyvne vtilennia tsinnisnykh sotsialno-politychnykh ideolohem [Presidential inaugural speech as a discursive manifestation of ideologemes reflecting social and political values]. *Movoznavstvo*, (3), 75–86. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-336-2024-3-005>

Стаття опублікована за ліцензією CC BY-SA 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>)

трансформації по суті сама картина світу людства, стали без перебільшення ключовими словами не тільки лінгвістики, а й соціології, політології, психології, культурології, — тих наук, без залучення даних яких дослідити ці феномени не видається можливим. Міждисциплінарний підхід, про який так багато дискутують у сучасній науці, справді може стати тим інструментом, який забезпечить перехід від аналізу, широко застосованого в наукових розвідках різного спрямування, до синтезу знання, створення цілісного бачення об'єкта, яке постане на основі інтегрування вже отриманих знань про предмет, проте вже на вищому витку когерентної когніції. Для цього, очевидно, має з'явитися особлива методологія і методика інтердисциплінарного характеру, що й забезпечить прорив у розумінні глибинної онтології, природи й сутності об'єктів, які репрезентовані дослідникам в емпіричному полі. Проте поки цього не відбулося, користуймося традиційними підходами, які наразі склалися в сучасній науці, тобто накопичуємо аналітично заангажований матеріал.

Як відомо, у будь-якому політичному дискурсі актуалізуються ті чи ті ідеологічні погляди, встановлюються ідейні константи, які виступають маркерами ідеологічного простору. Політичний дискурс претендує на утвердження певного соціального порядку, тих або інших ідеологем, у межах яких і визначається «істина» конкретного хронотопу (Р. Барт, Ж. Дерріда, Ю. Кристева, Ж. Лакан, Е. Лакло, Ш. Муфф), тобто ті орієнтири політичного та морально-інтелектуального лідерства в суспільстві, перемінні константи яких окреслює правляча еліта. У трактаті Платона «Держава» [Платон] і в «Основах філософії права» Г. Гегеля [Гегель] вже міститься уявлення про державу як інститут формування ідеальної системи цінностей у народі.

Отже, політичний дискурс завжди спрямований на завоювання і утримання влади шляхом поширення певної системи ідеологічних поглядів, що реалізується завдяки комунікативному впливові (експліцитному та імпліцитному) на когнітивну сферу фокусної цільової аудиторії (електорату). У політичному інституційному дискурсі, тобто у промовах політиків, задаються ідейні змісти політичної комунікації, транслюється певний ідейний меседж суспільству з метою формування суспільної думки та, відповідно, отримання мандату на певний розподіл та використання влади.

Інавгураційна промова як один з жанрів інституційного політичного дискурсу становить особливий інтерес з кількох причин: 1) вона містить ті значення і смисли, що репрезентують ідейно-політичні позиції президента, який вступає на свою посаду; 2) є офіційним програмним зверненням до нації і світу; 3) характеризується високим градусом персуазивності, апелюючи як до *ratio*, так і до *emotio*; 4) містить імплікатури, латентні смисли, що часто-густо закорінені в систему національних цінностей, притаманних тій чи тій етноспільноті.

В українській політичній лінгвістиці жанр інавгураційної промови не можна вважати остаточно вивченим, незважаючи на наявність певних праць у цій ділянці політичного дискурсу (М. Салецька, О. Л. Семотюк, Л. І. Стрій, І. О. Голубовська та ін.).

Об'єктом нашого дослідження став інавгураційний жанр політичного дискурсу президентів Д. Трампа, Е. Макрона та В. Зеленського, предметом — особливості вербалізації та прагматичний потенціал дискурсивного розгортання в тексті національно-культурних, соціально-етичних та емоційно-телеономних цінностей, притаманних американцям, французам і українцям.

Було використано розроблену раніше [Golubovska 2019 : 29–42] методику когнітивно-прагматичного моделювання інавгураційної промови, яка передбачає застосування методів концептуального та лінгвопрагматичного аналізу, прийому пресупозицій тощо і спирається на внутрішню інтроспекцію дослідника як основу свого здійснення.

Як метамову використовуємо такі термінопоняття: персуазивний вплив, комунікативна тактика, мегацінність, соціально-етичні, емоційно-телеономні, національно-культурні цінності.

Під цінностями розуміємо систему інтеріоризованих у колективній національній свідомості стійких культурно детермінованих понять, установок, уявлень, переконань, яка визнається правильною та ефективною для забезпечення функціонування індивіда в суспільстві й суспільства в цілому. Цінності, маючи ідеальний характер побутування, екстеріоризуються через ті чи інші висловлення та вчинки людей. Щоправда, вчинок можна визнати найвірогіднішою порівняно з висловленням експозицією цінності. Проблема цінностей хвилювала вчених ще з часів європейської античності: так, відомий Арістотелевий список чеснот, який він наводить у «Нікомаховій етиці» [Аристотель]. Найвідомішими і найпоширенішими ціннісними класифікаціями є ієрархія потреб людини за А. Маслоу [Maslow] та типологія цінностей Ш. Шварца [Schwartz, Bilsky; Schwartz, Melech, Lehmann].

У політичному дискурсі ці цінності постають маркерами персуазивного впливу, їх аксіосистема задає координати політичного процесу, утверджуючи ту чи ту ідеологічну практику.

У статті «Політичний дискурс як інструмент маніпулювання свідомістю електорату (на матеріалі інавгураційної промови Д.Трампа 20 січня 2017 р.)» [Голубовська, Орлова] на основі застосування розробленої в ній методики когнітивно-прагматичного моделювання було продемонстровано, що 45-й президент США застосовував такі комунікативні тактики персуазивного впливу, як «ідентифікація», «інтимізація», «позитивна самопрезентація», «звинувачення», «сакральна символізація», «об'єднання суспільних зусиль та спонукання до кооперації з владою», «позитивне прогнозування», які імпліцитно спиралися на соціально-політичні та етико-моральні цінності американців, а саме: «future orientation / optimism», «equality / equalitarism», «action and work orientation», «direction, openness, honesty», «change»¹ («орієнтація на майбутнє / оптимізм», «рівність / еквалітаризм», «орієнтація на дію та роботу», «спрямованість, відкритість, чесність», «зміна»).

¹ Класифікація цінностей американців була запропонована свого часу Р. Колсом у його праці «The Values Americans Live By» («Цінності, якими живуть американці»). З-поміж них такі: 1) «change / mobility»; 2) «personal control over the environment»; 3) «time and its control»; 4) «equality / equalitarism»; 5) «individualism, independence and privacy»; 6) «self-help»; 7) «competition and free enterprise»; 8) «future orientation / optimism»; 9) «action and work orientation»; 10) «informality»; 11) «direction, openness, honesty»; 12) «practicality / efficiency»; 13) «materialism / acquisitiveness» та ін. [Kohls : 3] — 1) «зміна / мобільність»; 2) «особистий контроль над середовищем»; 3) «час і його контроль»; 4) «рівність / еквалітаризм»; 5) «індивідуалізм, незалежність і приватність»; 6) «самопоміг»; 7) «конкуренція і вільне підприємництво»; 8) «орієнтація на майбутнє / оптимізм»; 9) «орієнтація на дію та роботу»; 10) «неформальність»; 11) «спрямованість, відкритість, чесність»; 12) «практичність / ефективність»; 13) «матеріалізм / корисливість»).

Франція так само, як і США, є розвинутою демократичною державою, яка досягла великих успіхів у розбудові демократичного громадянського суспільства.

Аналіз інавгураційної промови чинного Президента Франції Е. Макрона засвідчив використання таких комунікативних тактик, як «позитивна самопрезентація», «ідентифікація», «опертя на авторитети політичної нації», «заклик до об'єднання Європи під керівництвом сильної Франції», «демонстрація особистої відповідальності», «позитивне прогнозування». Ці тактики реалізуються на тлі дискурсивного розгортання як традиційних з часів Великої французької буржуазної революції соціально-політичних цінностей: «la liberté», «l'égalité», «la fraternité», «la démocratie», «la solidarité», так і цінностей, що постали в політичному просторі Франції як однієї з провідних країн Євросоюзу в ХХІ ст.: «une France forte et sûre de son destin», «une France qui sache inventer l'avenir», «la creation», «l'innovation», «la paix dans la durée», відповідно: «сильна Франція, впевнена у своєму призначенні», «Франція, яка намагається створити своє майбутнє», «творення», «інновація», «довготривалий мир». Наскрізною ідеєю, своєрідною мегацінністю Франції сьогодення, її місією, постає «відповідальність перед Європою за майбутнє»:

«La mission de la France dans le monde est éminente. Nous prendrons toutes nos responsabilités (pour apporter chaque fois que cela sera nécessaire une réponse pertinente aux grandes crises contemporaines. Qu'il s'agisse de la crise migratoire, du défi climatique, des dérives autoritaires, des excès du capitalisme mondial, et bien sûr du terrorisme; plus rien désormais ne frappe les uns en épargnant les autres. Nous sommes tous interdépendants. Nous sommes tous voisins ... Nous avons un rôle immense: corriger les excès du cours du monde, et veiller à la défense de la liberté. C'est là notre vocation. Pour ce faire, nous aurons besoin d'une Europe plus efficace, plus démocratique, plus politique, car elle est l'instrument de notre puissance et de notre souveraineté. J'y œuvrerai» (курсив наш. — І. Г.). — «Місія Франції у світі є визначною. Ми візьмемо на себе всю відповідальність, щоб, коли це буде необхідно, дати відповідь великим кризам сучасності. Чи то міграційній кризі, викликам клімату, авторитарним експесам, чи то викликам глобального капіталізму і, звісно, тероризму; зараз нічого не може вразити одного, не зачепивши інших. Всі ми взаємозалежні. Всі ми сусіди ... Наша роль величезна: виправити глобальний поступ світу, забезпечити захист свободи. Це наше покликання. Для цього нам знадобиться ефективніша, більш демократична, більш політизована Європа, адже це інструмент нашої могутності та нашого суверенітету. Я буду над цим працювати» (Discours d'investiture...).

Таким чином, інструментом для створення якісно нової Європи є об'єднана Франція:

«Aujourd'hui, Mesdames, Messieurs, le temps est venu pour la France de se hisser à la hauteur du moment. La division et les fractures qui parcourent notre société doivent être surmontées, qu'elles soient économiques, sociales, politiques ou morales; car le monde attend de nous que nous soyons forts, solides et clairvoyants... J'aurai, dans le même temps, la volonté constante de réconcilier et rassembler l'ensemble des Français» (курсив наш. — І. Г.). — «Сьогодні, панове, настав час для Франції відповідати гостроті моменту. Поділ та розломи в нашому суспільстві економічного, соціального або політичного чи морального характеру мають бути подолані, тому що світ очікує, що ми будемо сильними, твердими і розумними ... Водночас я маю стійке бажання примирити і зібрати до купи всіх французів» (там само).

Отже, реалізується цінність «об'єднання всіх французів» як запорука процвітання Франції та втілення в життя нової місії Франції — стати центром нового гуманістичного проєкту для Європи, а може, і для світу в цілому.

Оскільки фактично не існує лінгвістичних праць, у яких аналізувалася б інавгураційна промова президента України В. О. Зеленського, звернемося до її тексту. У першій структурно-композиційній частині свого виступу чинний президент актуалізує таку соціальну цінність, як «відповідальність кожного» в межах комунікативної тактики «об'єднання суспільства в боротьбі за європейське майбутнє України»:

«Дорогі українці! Після моєї перемоги на виборах мій шестирічний син сказав: “Та! По телевізору кажуть, що Зеленський — Президент Виходить, що ... я ... теж Президент?” І тоді це прозвучало як жарт, але згодом я зрозумів, що насправді це істина. Тому що *кожен з нас Президент*. Не 73 відсотки, які за мене голосували, а всі 100 відсотків українців. Це не моя, це наша *спільна перемога*. І це — наш *спільний шанс*. За який ми несемо *спільну відповідальність*. І щойно — не тільки я складав присягу. *Кожен з нас поклав руку на Конституцію і кожен з нас присягнув на вірність Україні*. Уявіть собі гучні заголовки: “Президент не платить податків”, “Президент напідпитку промчав на червоне світло”, “Президент потихеньку краде, бо “всі ж так роблять”. Ви згодні, що це ганьба? Ось що я маю на увазі, коли кажу, що кожен з нас — Президент. Відсьогодні *кожен з нас несе відповідальність за країну*, яку ми залишимо своїм дітям. Кожен з нас, на своєму місці, зможе зробити все для розквіту України. Європейська країна починається з кожного. Ми обрали шлях до Європи, але Європа — не десь там. Європа ось тут (у голові. — *ред.*). І коли вона буде ось тут — тоді вона з'явиться і ось тут — у всій Україні» (курсив наш. — *І. Г.*). (Інавгураційна промова Президента...).

Комунікативна тактика «об'єднання суспільства в боротьбі за європейське майбутнє України» реалізована за допомогою непередикативних і передикативних повторів з детермінаторами «спільний» та «кожен з нас», відповідно: *спільна перемога; спільний шанс, спільна відповідальність; кожен з нас поклав руку на Конституцію, кожен з нас присягнув на вірність Україні, кожен з нас несе відповідальність за країну*. У межах цього фрагмента маніфестовано ще одну політичну цінність — «набуття українцями європейської ментальності», чого можна досягти знов-таки тільки на основі реалізації соціальної цінності «відповідальність кожного». Від окреслення того позитивного, що має об'єднувати українців на шляху до жаданої Європи (*спільна мрія*), Президент переходить до того, що об'єднує українців як *спільний біль*. Актуалізовано комунікативну тактику «об'єднання суспільства на основі однакових негативних емоцій». Теза «спільна мрія» протиставляється антитезі «спільний біль», зміст якого передається предикативними паралельними повторами: *кожен з нас загинув на Донбасі, кожного дня ми втрачаємо кожного з нас, кожен з нас — переселенець, кожен з нас — заробітчанин*. Трагедія українського сьогодення передається через словосполучення об'єктного та атрибутивного характеру, які набувають яскраво пейоративного забарвлення: *втратити власний дім, загинути на Донбасі, не знайти себе вдома, втрачати власну гідність; заробіток на чужині, боротьба з бідністю*: «І це — наша *спільна мрія*. Але у нас є і *спільний біль*. Кожен з нас загинув на Донбасі. Кожного дня ми втрачаємо кожного з нас. І кожен з нас — переселенець. Ті, хто *втратив власний дім* ... І ті, хто відчинив двері власного дому, розділивши біль. І кожен з нас — заробітчанин. Ті, хто *не знайшов себе вдо-*

ма, а знайшов заробіток на чужині ...Ті, хто в боротьбі із бідністю змушений *втрачати власну гідність*» (курсив наш. — І.Г.).

Антитетичне протиставлення спільної мрії (тезис) спільному болю (антитезис) переходить у гегелівський синтез перемоги над негараздами завдяки єдності: «Але ми все це подолаємо! Бо кожен з нас — українець. Ми всі українці: не існує більших чи менших, правильних чи неправильних. Від Ужгорода до Луганська. Від Чернігова до Сімферополя. У Львові, Харкові, Донецьку, у Дніпрі й в Одесі — ми українці. І ми маємо бути єдині. Адже тільки тоді — ми сильні». Тут реалізовано комунікативну тактику «заклик до національної єдності» на тлі розгортання цінності «сила українців — в єдності». Топік об'єднання українців продовжується в наступному абзаці інавгураційної промови, який містить звернення Президента до світового українства:

«І сьогодні я звертаюсь до всіх українців у світі. Нас 65 мільйонів. Так, не дивуйтесь — нас 65 мільйонів. Тих, кого народила українська земля. Українці в Європі та Азії, у Північній та Південній Америці, в Австралії і в Африці. Я звертаюсь до всіх українців на планеті! Ви нам дуже потрібні. Усім, хто готовий будувати нову, сильну та успішну Україну, я з радістю надам українське громадянство. Ви повинні їхати в Україну не в гості, а додому. Ми чекаємо на вас. Сувенірів з-за кордону не потрібно, привезіть, будь ласка, свої знання, досвід і ментальні цінності. Все це допоможе нам почати нову епоху. Скептики скажуть: це фантастика. Це неможливо. А може, це і є наша національна ідея? Об'єднавшись — зробити неможливе. Всупереч усьому! Згадайте збірну Ісландії з футболу на чемпіонаті Європи. Коли дантист, режисер, пілот, студент і прибиральник билися й захищали честь своєї країни. І зробили це, хоча ніхто не вірив. І це наш шлях. Ми повинні стати ісландцями у футболі, ізраїльтянами — в обороні рідної землі, японцями — у технологіях, швейцарцями — в умінні щасливо жити одне з одним, незважаючи на будь-які розбіжності».

Кваліфікація об'єднання всіх українців як фантастичної, проте не не здійсненної можливості, яка може стати основою початку нової епохи, дає підстави припустити, що в наведеному фрагменті інавгураційної промови використано концепт американської лінгвокультури *CHALLENGE*.

Якщо об'єднання — це ціль, то найголовніша умова для її досягнення — мир. У наступному абзаці актуалізовано тактику «демонстрація готовності до самопожертви» заради досягнення такої політичної цінності, як «мир на Донбасі»:

«І наше найперше завдання — припинення вогню на Донбасі. Мене часто питали: а на що ви готові заради припинення вогню? Дивне запитання. А на що готові ви заради життя близьких вам людей? Можу запевнити — задля того, щоб наші герої більше не гинули, я *готовий на все*. І я точно не боюсь *ухвалювати складні рішення, я готовий втрачати свою популярність, свої рейтинг, і якщо буде потрібно — я без вагань готовий втратити свою посаду*, щоб тільки *настав мир*. Не втрачаючи наших територій. Історія — несправедлива річ. Не ми почали цю війну. Але нам цю війну закінчувати. Чесно кажучи, мені здається, що це формулювання не зовсім коректне. Бо неможливо втратити те, що й так наше. І Крим, і Донбас — це наша українська земля» (курсив наш. — І. Г.).

У наступному білінгвальному фрагменті розгортається тактика «демонстрація готовності до діалогу з Кремлем» задля повернення полонених та українських територій. Імплицитною основою для її реалізації стає цінність

«кооперативність»: «І ми готові до діалогу. И я уверен, что прекрасным первым шагом для начала этого диалога станет возвращение всех украинских пленных. Наш наступный виклик — це повернення втрачених територій. *Де ми втратили найголовніше. Це — люди.* И сегодня мы должны возвращать их сознание. Вот что мы потеряли» (курсив наш. — І. Г.). Декларується також така цінність, як «гуманізм», яку не можна не визнати європейською і яка, на жаль, не є наразі навіть ментальною цінністю українців.

У наступному білінгвальному абзаці об'єктивовано комунікативні тактики «осуд попередньої влади» та «заклик до відновлення довіри українців на окупованих територіях», що розгортаються на основі експлуатації традиційної національно-культурної ментальної цінності українців, про яку говорив ще Г. Сковорода — «кордоцентричність»:

«За эти годы власть не сделала ничего, чтобы они чувствовали себя украинцами. Знали — они не чужие, они наши, они украинцы. И пусть кто угодно раздает хоть по 10 паспортов, это ничего не изменит. *Украинец — это не в паспорте. Украинец — это вот здесь.* І я точно це знаю. Знаю від бійців, які захищають Україну, — наших героїв, і україномовних, и “русскоговорящих”. Там, на передовій, немає чвар і розбрату, там є *смівість і честь*» (курсив наш. — І. Г.).

Звертаючись далі до захисників України, Президент встановлює відповідність між сильною армією і повагою до воїнів; реалізується комунікативна тактика «обіцянка поліпшення становища військових»:

«І я хочу звернутися до наших захисників. Не буває сильної армії там, де влада не поважає людей, які щодня віддають життя за країну. Я зроблю все, щоб ви відчували повагу. Це гідне, а головне, стабільне фінансове забезпечення, ваші житлові умови, законні відпустки після виконання бойових завдань, відпочинок для вас і ваших родин. Потрібно не розповідати про стандарти НАТО, а творити ці стандарти».

При цьому акцентується необхідність конкретних дій, а не пустих балачок (активована американська цінність «action and work orientation» — «орієнтація на дію та роботу»). У наступному абзаці реалізується комунікативна тактика «осуд дій чинного уряду» разом з комунікативною тактикою «пропозиція способу подолання існуючих проблем»:

«Безумовно, окрім війни, є ще багато бід, які роблять українців нещасливими. *Це шокуючі тарифи, принизливі зарплати і пенсії, болючі ціни, неіснуючі робочі місця.* Це медицина, про покращення якої говорять здебільшого ті, хто ніколи не лежав з дитиною у звичайній лікарні. *Це міфічні українські дороги,* які будуються та ремонтуються тільки у чийсь бурхливий уяві. Дозвольте мені процитувати одного американського актора, який став класним американським президентом: “Уряд не вирішує наших проблем. Уряд і є нашою проблемою”. І я не розумію наш уряд, який тільки розводить руками й каже: ми нічого не можемо зробити. Неправда. Можете. Ви можете взяти аркуш, взяти ручку і звільнити свої місця для тих, хто буде думати про наступні покоління, а не про наступні вибори! Зробіть це. І люди оцінять» (курсив наш. — І. Г.).

Основою цих тактик є така американська цінність, як «орієнтація на дію та роботу», що не належить, як було зазначено, до українських національних

цінностей, будучи домінантою американської лінгвокультури та дистинктивною ознакою англо-американської ментальності².

У наступному абзаці бачимо розгортання двох тактик — 1) «констатації сучасного стану українського істеблішменту» («І моє обрання доводить — громадяни втомились від досвідчених, системних, надутих політиків, які за 28 років створили країну можливостей. *Можливостей “відкатів”, “потоків”, “дерібанив”*») та 2) «позитивного прогнозування» («Ми збудуємо *країну інших можливостей*. Де всі рівні перед законом, де є чесні та прозорі правила гри. Одні для всіх. А для цього до влади повинні прийти люди, які будуть служити народу. І я дуже хочу, щоб у ваших кабінетах не було моїх зображень. Бо Президент — не ікона, не ідол, Президент — це не портрет. Повісьте туди фотографії своїх дітей і перед кожним рішенням дивіться в очі їм. Я можу ще багато чого сказати, але *українці хочуть не слів, а дій*. Тож ...») (курсив наш. — І. Г.).

Зазначені тактики об'єднує комунікативний хід антитетичного протиставлення двох видів можливостей — можливості відкатів, потоків, дерібанив та можливості створення країни, де всіх об'єднують (навіть Президента) цінності рівності перед законом, чесності і прозорості. Ці дві можливості в інавгураційній промові Президента виконують функцію символізації двох Україн — нинішньої і України майбутнього. В основу дискурсивного розгортання цих тактик покладено цінність «відповідальність» та «егалітарність», які фактично не є традиційними соціально-політичними цінностями українців і багато в чому нагадують американські та французькі ментальні цінності: «future orientation», «direction, openness, honesty», «equality / equalitarism», «action and work orientation»; «l'égalité», «la fraternité», «la démocratie», «la solidarité» («орієнтація на майбутнє», «спрямованість, відкритість, чесність», «рівність / еквалітаризм», «орієнтація на дію та роботу»; «рівність», «братерство», «демократія», «солідарність»).

У Постанові Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні на тему: “Ціннісні орієнтації сучасної української молоді”» № 1908-VIII від 23.02.2017 р. такі цінності, як «соборність», «самобутність», «гідність», «воля» було названо суспільно-державницькими (Постанова Верховної Ради...). Розглянемо, чи були і якою мірою (якщо були) ці цінності використані в промові В. О. Зеленського. Застосування методики когнітивно-прагматичного моделювання в рамках інавгураційної промови чинного Президента продемонструвало, що використовувані в ній комунікативні тактики на зразок «заклик до об'єднання українців», «позитивна самопрезентація: демонстрація готовності до самопожертви», «кооперативність: демонстрація готовності до діалогу з Кремлем», «осуд попередньої влади», «заклик до відновлення довіри українців

² В англійському пареміологічному фонді кількісно маркованими є меліоративно забарвлені афористичні одиниці, що акцентують необхідність і значущість конкретних дій на протизвагу порожнім словам-обіцянкам: *Be slow to promise and quick to perform; Promise little, but do much; Better to do well than to say well; Deeds, not words; Actions speak louder than words; Doing is better than saying; Better wear out shoes than sheets; Deeds are fruits, words are leaves; A man of words and not of deeds is like a garden full of weeds*. Активне ставлення до життя приводить до успіху (*The race is got by running*), викликає соціальне схвалення (*Handsome is as handsome does*) та є основою для отримання насолоди (*The busiest man finds the most leisure*) [Голубовська : 269].

на окупованих територіях», «обіцянка поліпшення становища військових», «осуд дій чинного на той час уряду», «пропозиція способу розв'язання існуючих проблем», «констатація сучасного стану українського істеблішменту», «позитивне прогнозування» базувалися на важливих для українського суспільства цінностях: соціально-етичних («відповідальність кожного», «кооперативність», «орієнтованість на дію»); політичних («набуття українцями європейської ментальності», «єдність / соборність українців як запорука їхньої сили», «мир на Донбасі», «рівність / справедливість»); емоційно-телеономних («гуманізм»); національно-культурних («кордоцентричність»). Такі цінності, як «самобутність» і «воля», не були актуалізовані.

Звертаючись до депутатів, які призначили інавгурацію на робочий день, Президент використовує комунікативну тактику іронічного «переведення стрілок», перетворення негативної події на позитивну: «Я бачу в цьому один плюс — це значить, *ви готові працювати*» і пропонує депутатам прийняти низку важливих ухвал та здійснити не менш важливі звільнення. Тут ми знову бачимо дискурсивне втілення такої цінності англо-американської лінгвокультури, як «орієнтація на дію та роботу», проте вже імпліцитного модусу, що відображено в комунікативних актах заклику-директиві з боку Президента до депутатів і маніфестовано перформативними дієсловами в наказовому способі: *ухваліть, повісьте, заробіть*. Нарешті, у заключній частині президентської промови реалізується комунікативна тактика обіцянки: «Тепер я робитиму все, щоб українці не плакали», в яку імпліцитно закладено емоційно-телеономну цінність «гуманізм».

Як бачимо, шостий Президент України, виголошуючи інавгураційну промову, спирався переважно на ті цінності західного типу («кооперативність», «орієнтація на дію та роботу», «набуття українцями європейської ментальності», «гуманізм»), які ще не вкорінилися в колективній свідомості українських громадян, будучи громадянськими цінностями західного світу. Так, за даними Ж. В. Петрочко та ін., у 2016 р. було проведено опитування представників громадських об'єднань та організацій з різних областей України. За результатами опитування (сукупна вибірка становила 115 осіб), 53,0 % зазначили, що пріоритетом для України є загальнолюдські цінності, 34,8 % — національні, 11,3 % — громадянські, 10,4 % — європейські цінності. Серед національних цінностей найбільший відсоток мали: «свобода» (61,7 %), «незалежність» (58,3 %), «справедливість» (55,7 %), «гідність» (49,6 %), «добробут» (35,7 %), «рівність» (31,3 %), «соборність» (22,6 %), «воля» (16,5 %), «самобутність» (6,1 %). Результати опитування засвідчили перевагу загальнолюдських і національних цінностей над громадянськими і європейськими [Петрочко, Окушко та ін.].

Проведене дослідження дозволяє зробити деякі висновки.

Політика є такою формою використання мови, яка спрямована насамперед на проголошення й утвердження в суспільстві певної системи соціально-політичних цінностей та ідеалів. Президент, виступаючи лідером формування громадської думки в державі, а у випадку розвинених демократичних країн (США, Франція) і у світі, у рамках інавгураційної промови презентує систему ідеологем, які визначатимуть буття суспільства в найближчому майбутньому. Маючи сакрально-ритуальну значущість, інавгураційна промова покликана завірити адресата в правильності вибору нового очільника країни, тому характеризується високим градусом персуазивнос-

ті, який забезпечується використанням набору спеціальних комунікативних тактик та апеляцією до соціально-політичних і національно-культурних цінностей електорату.

В інавгураційних промовах трьох президентів актуалізовані як спільні, так і відмінні цінності. Найвиразнішою спільною цінністю можна назвати принцип егалітаризму: це фр. «l'égalité», англ. «equality / equalitarism», укр. «рівність /справедливість». Ще однією універсальною цінністю виступає «об'єднання народу заради спільної мети» під керівництвом новообраного політичного лідера. Фактично це головна комунікативна інтенція всіх інавгураційних промов. Мегацінністю розглянутих промов є «відповідальність», проте ця цінність набуває різних осмислень у промовах трьох президентів. Так, у інавгураційній промові Д. Трампа реалізується цінність «відповідальність США за майбутнє світу», в Е. Макрона — «відповідальність Франції перед Європою за майбутнє», у В. Зеленського — «відповідальність кожного за долю України». Між американською цінністю «change» («зміна») та французькими «la creation» («створення»), «l'innovation» («інновація») існує певна змістова кореляція.

В інавгураційній промові В. Зеленського активно експлуатується американська цінність «action and work orientation» («орієнтація на дію та роботу»), яка поки що не є усталеною в українській ментальності. Таку цінність, як «набуття українцями європейської ментальності», можна вважати національно специфічною і такою, що фактично вперше була заявлена в інавгураційній промові українського президента.

Таким чином, усупереч поширеній думці про те, що в інавгураційній промові відсутня новизна як така, а сам факт її проголошення переважає над змістовими моментами, інавгураційна промова президента України В. О. Зеленського переконує нас у зворотному.

ЛІТЕРАТУРА

- Аристотель. Нікомахова етика / пер. з давньогр. В. Ставнюк. Київ : Аквілон-Плюс, 2002. 479 с.
- Гегель Г. В. Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. Київ : Юніверс, 2000. 329 с.
- Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ : Логос, 2004. 269 с.
- Голубовська Т. В., Орлова Т. В. Політичний дискурс як інструмент маніпулювання свідомістю електорату (на матеріалі інавгураційної промови Дональда Трампа 20 січня 2017 р.). *Studia Linguistica*. 2017. № 11. С. 9–28.
- Петрочко Ж. В., Окушко Т. К. та ін. Особистісно орієнтовані технології національно-патріотичного виховання учнівської молоді в громадських об'єднаннях : метод. посіб. Київ; Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 198 с.
- Платон. Держава / пер. з давньогр. Д. Ковель. Київ : Основи, 2000. 355 с.
- Golubovska I. O. American Values as the Base of Political Communication (on the material of D. Trump's inaugural speech). *Вісн. Львів. ун-ту. Серія філологічна*. 2019. № 70. С. 29–42.
- Kohls R. L. The Values Americans Live by. Washington D. C. : Meridian House International, 1984. P. 1–10. URL: <https://www.studocu.com/en-us/document/kettering-university/introduction-to-humanities/kohls-the-values-americans-live-by/3610288> (дата звернення: 21.06.2024).
- Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*. 1943. Vol. 50. P. 370–396.

- Schwartz Sh. H., Bilsky W. Toward a Theory of the Universal Content and Structure of Values: Extensions and Cross-Cultural Replications. *Journ. of Personality and Social Psychology*. 1990. Vol. 58. N 5. P. 878–891.
- Schwartz Sh. H., Melech G. Extending the Cross-Cultural Validity of the Theory of Basic Human Values with a Different Method of Measurement. *Journ. of Cross-Cultural Psychology*. 2001. N 32. P. 519–542. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022022101032005001> (дата звернення: 21.06.2024).

ДЖЕРЕЛА

Discours d'investiture du président de la république (publié le 15/05/2017). URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/05/15/discours-d-investiture-du-president-de-la-republique> (дата звернення 21.06.24).

Інавгураційна промова Президента України Володимира Зеленського (20 травня 2019 року). URL: <https://www.president.gov.ua/news/inavguracijna-promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelensk-55489> (дата звернення: 21.06.24).

Постанова Верховної Ради України Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні на тему: «Ціннісні орієнтації сучасної української молоді» № 1908-VIII від 23.02.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-19#Text> (дата звернення: 21.06.24).

Дата надходження до редакції: 30.05.2024

Дата надходження після доопрацювання: 12.06.2024

Дата затвердження редакцією: 14.06.2024

REFERENCES

- Aristotle (2002). *Nicomachean Ethics*. V. Staviuk (Transl.). Kyiv: Akvilon-Plus. [In Ukrainian].
- Hegel G. V. F. (2000). *Osnovy filosofii prava, abo Pryrodne pravo i derzhavoznavstvo*. R. Osadchuk ta M. Kushnir (Transl.). Kyiv: Yunivers. [In Ukrainian].
- Golubovska I. O. (2004). *Etnichni osoblyvosti movnykh kartyn svitu*. Kyiv: Lohos. [In Ukrainian].
- Golubovska I. O., Orlova T. V. (2017). Politychnyi dyskurs yak instrument manipuliuvania svidomistiu elektoratu (na materialy inavhuratsiinoi promovy Donalda Trampa 20 sichnia 2017 r.). *Studia Linguistica*, (11), 9–28. [In Ukrainian].
- Petrochko Zh. V., Okushko T. K. et al. (2018). *Osobystisno oriietovani tekhnolohii natsionalno-patriotichnoho vykhovannia uchnivskoi molodi v hromadskykh obiednaniakh: metodychnyi posibnyk*. Kyiv; Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. [In Ukrainian].
- Platon. (2000). *Derzhava*. D. Kovel (Transl.). Kyiv: Osnovy. [In Ukrainian].
- Golubovska I. O. (2019). American Values as the Base of Political Communication (on the material of D. Trump's inaugural speech). *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filolohichna*, (70), 29–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2019_70_6 (last accessed: 21.06.2024).
- Kohls R. L. (1984). *The Values Americans Live by*. Washington D. C.: Meridian House International, 1–10. URL: <https://www.studocu.com/en-us/document/kettering-university/introduction-to-humanities/kohls-the-values-americans-live-by/3610288> (last accessed: 21.06.2024).
- Maslow A. H. (1943) A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, (50), 370–396.
- Schwartz Sh. H., Bilsky W. (1990). Toward a Theory of the Universal Content and Structure of Values: Extensions and Cross-Cultural Replications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58 (5), 878–891.
- Schwartz Sh. H., Melech G., et al. (2001). Extending the Cross-Cultural Validity of the

Theory of Basic Human Values with a Different Method of Measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, (32), 519–542. URL: <http://jcc.sagepub.com/content/32/5/519> (last accessed: 21.06.2021).

SOURCES

Discours d'investiture du président de la république (le 15/05/2017). URL: <https://www.elysee.fr/emmanuel-macron/2017/05/15/discours-d-investiture-du-president-de-la-republique> (last accessed: 21.06.24).

Inavhuratsiina promova Prezydenta Ukrainy Volodymyra Zelenskoho (20 travnia 2019 roku). URL: <https://www.president.gov.ua/news/inavguracijna-promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelensk-55489> (last accessed: 21.06.24).

Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy Pro Rekomendatsii parlamentskykh slukhan pro stanovyshe molodi v Ukraini na temu: «Tsinnisni oriiientatsii suchasnoi ukrainskoi molodi» № 1908-VIII vid 23.02.2017 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-19#Text> (last accessed: 21.06.24).

Received: 30.05.2024

Received in revised form: 12.06.2024

Accepted: 14.06.2024

Iryna HOLUBOVSKA

Taras Shevchenko National University of Kyiv

60 Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine

E-mail: igolubovska777@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1870-4914>

PRESIDENTIAL INAUGURAL SPEECH AS A DISCURSIVE MANIFESTATION OF IDEOLOGEMES REFLECTING SOCIAL AND POLITICAL VALUES

In this article, we focus on political discourse as a means of disseminating and reinforcing the ideologies of the ruling elite, which establish the socio-ethical and value parameters of society as a whole. As an effective tool of political communication, political discourse significantly influences the cognitive and value orientations of the electorate, shapes public opinion, and frames the perception of events and facts within a proposed axiological system.

Among the various genres of political discourse, the inaugural speech is particularly noteworthy due to its rich expression of the values proposed by each president upon taking office. We analyzed the inaugural speeches of three presidents — Donald Trump, Emmanuel Macron, and Volodymyr Zelensky — to examine how they verbalize and pragmatically deploy national-cultural, socio-political, and spiritual-ethical values specific to Americans, French, and Ukrainians.

Using the cognitive-pragmatic modeling methodology for inaugural speeches developed in 2017, our analysis revealed both common and distinctive values across the speeches. Common values included French «l'égalité», English «equality/egalitarianism», and Ukrainian «рівність / справедливість». The overarching value in all three speeches was «responsibility», which was interpreted differently by each president: in Donald Trump's speech, it was «the responsibility of the United States for the future of the world»; in Emmanuel Macron's, it was «the responsibility of France to Europe for the future»; and in Volodymyr Zelensky's, it was «everyone's responsibility for the destiny of Ukraine».

A nationally specific value highlighted in Zelensky's inaugural speech was «Ukrainians acquiring a European mentality», a notion articulated for the first time in his address.

Keywords: inaugural speech, value, ideologeme, cognitive-pragmatic modeling, communicative tactics, lingual culture, comparison.